

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Фізичний факультет
Кафедра теоретичної фізики імені професора Івана Вакарчука

Затверджено

На засіданні кафедри теоретичної фізики
імені професора Івана Вакарчука
фізичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 1 від 31.08.2023 р.)

Завідувач кафедри проф. Ткачук В.М.

Силабус

**з навчальної дисципліни «Квантова статистична механіка»,
що викладається в межах
ОНП «Квантові комп'ютери та квантове програмування»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
для здобувачів з спеціальності 104 Фізика та астрономія**

Львів 2023

Назва дисципліни	Квантова статистична механіка
Адреса викладання дисципліни	вул. Драгоманова, 19, 79005, м. Львів
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	фізичний факультет, кафедра теоретичної фізики імені професора Івана Вакарчука
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	Галузь знань – 10 Природничі науки Спеціальність – 104 Фізика та астрономія
Викладач дисципліни	Стецько Микола Миколайович, доцент кафедри теоретичної фізики імені професора Івана Вакарчука, к. ф.-м.н.
Контактна інформація викладача	mykola.stetsko@lnu.edu.ua; mstetsko@gmail.com
Консультації з курсу відбуваються	Консультації в день проведення лекцій та лабораторних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі консультації через електронну пошту або он-лайн засобами Microsoft Teams, Telegram.
Сторінка курсу	https://physics.lnu.edu.ua/course/kvantova-statystychna-mekh...e-prohramuvannia
Інформація про дисципліну	Дисципліна «Квантова статистична мехніка» є нормативною дисципліною для підготовки магістра за спеціальністю 104 Фізика та астрономія, яка викладається в I семестрі в обсязі 4 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Мета та цілі дисципліни	Метою даної дисципліни є оволодіння студентами базовими концепціями та методами квантової статистичної механіки Завданням курсу є формування в студентів знань про властивості багаточастинкових квантових систем, основні методи, які використовуються для розв'язання задач у квантовій статистичній механіці.
Література для вивчення дисципліни	Базова: <ol style="list-style-type: none"> 1. R. Dick, <i>Advanced Quantum Mechanics</i>, Springer Nature, Switzerland, 2020. – 811 p. 2. P. Coleman, <i>Introduction to Many-Body Physics</i>, Cambridge Univ. Press, Cambridge, UK, 2015. – 796 p. 3. A. Zagoskin, <i>Quantum Theory of Many-Body Systems: Techniques and Applications</i>, Springer Verlag, N.Y., 1998. – 228 p. Допоміжна: <ol style="list-style-type: none"> 1 A. Atland, B. Simons, <i>Condensed Matter Field Theory</i>, Cambridge Univ. Press, Cambridge, UK, 2010. – 770 p. 2 G. D. Mahan, <i>Many-Particle Physics</i>, Plenum Publishers, N.Y., 2000. – 785 p. 3 A. L. Fetter, J. D. Walecka, <i>Quantum Theory of Many-Particle Systems</i>, Mc-Graw-Hill, N.Y., 1971. – 615 p. 4 І. В. Стасюк, Функції Гріна у квантовій статистиці твердих тіл, ЛНУ ім. І. Франка, Львів, 2013. – 392 с. <p>Додаткові матеріали також буде запропоновано для кожної теми окремо.</p> Інформаційні ресурс <ol style="list-style-type: none"> 4. https://arxiv.org
Тривалість курсу	один семестр
Обсяг курсу	120 годин, з яких 32 годин аудиторних занять, з них 16 годин лекцій, 16 години лабораторних занять, та 88 годин самостійної роботи.
Очікувані результати	В результаті вивчення даного курсу студенти повинні

<p>навчання</p>	<p>знати: основні концепції та методи квантової статистичної механіки, зокрема вторинне квантування, функціональний інтеграл, методи функцій Гріна.</p> <p>вміти: володіти методами, розглянутими у курсі та застосовувати їх до розв'язування задач квантової статистики.</p> <p><i>Загальні компетентності</i></p> <p>ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК03. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p><i>Спеціальні компетентності</i></p> <p>СК01. Здатність використовувати закони та принципи фізики та/або астрономії у поєднанні із потрібними математичними інструментами для опису природних явищ.</p> <p>СК05. Здатність сприймати новоздобуті знання у галузі фізики та астрономії та інтегрувати їх з уже наявними, а також самостійно опановувати знання та навички, необхідні для розв'язання складних задач і проблем у нових для себе деталізованих предметних галузях фізики та/або астрономії й дотичних до них міждисциплінарних областях.</p> <p>СК08. Здатність формулювати нові гіпотези та наукові задачі у галузі фізики та астрономії, вибирати відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.</p> <p>СК12. Здатність моделювати фізичні системи та досліджувати їх властивості на квантових комп'ютерах</p> <p><i>Програмні результати навчання (ПРН), на досягнення яких спрямоване вивчення курсу:</i></p> <p>РН01. Використовувати концептуальні та спеціалізовані знання і розуміння актуальних проблем і досягнень обраних напрямів сучасної теоретичної та експериментальної фізики та/або астрономії для розв'язання складних задач і практичних проблем.</p> <p>РН05. Здійснювати феноменологічний та теоретичний опис досліджуваних фізичних та/або астрономічних явищ, об'єктів і процесів.</p> <p>РН06. Обирати ефективні математичні методи та інформаційні технології та застосовувати їх для здійснення досліджень та/або інновацій у галузі фізики та/або астрономії.</p> <p>РН09. Аналізувати та узагальнювати наукові результати з обраного напрямку фізики та/або астрономії, відслідковувати найновіші досягнення в цьому напрямі, взаємокорисно спілкуючись з колегами.</p> <p>РН10. Відшуковувати інформацію і дані, необхідні розв'язання складних задач фізики та/або астрономії, використовуючи різні джерела, зокрема, наукові видання, наукові бази даних тощо, оцінювати та критично аналізувати отриману інформацію та дані.</p> <p>РН19. Моделювати фізичні системи та досліджувати їх властивості на квантових комп'ютерах</p>
<p>Ключові слова</p>	<p>Хвильова функція системи тотожних частинок, вторинне квантування, польові оператори, рівняння руху для польових операторів, модель Габбарда, двочасові функції Гріна, діаграмна техніка, Мацубарівські функції Гріна, надпровідність, модель БКШ</p>

Формат курсу	Очний
	проведення лекцій, лабораторних занять і консультації для кращого розуміння тем
Теми	Наведено у таблиці 1
Підсумковий контроль, форма	Підсумковий контроль: екзамен в кінці семестру. Форма: усна.
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань квантової механіки, термодинаміки і статистичної фізики, методів математичної фізики.
Навчальні методи та техніки, які буде використано під час викладання курсу	Презентації, лекції, робота за комп'ютером.
Необхідне обладнання	персональний комп'ютер, проектор
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за таким співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • робота на лабораторних заняттях під час семестру: 10% сумарної оцінки; максимальна кількість балів — 10 відповідно до такої шкали: <ul style="list-style-type: none"> 9–10 — активна участь у 7–8 заняттях; 7–8 — активна участь у 5–6 заняттях; 5–6 — активна участь у 3–4 заняттях; 1–4 — активна участь у 1–2 заняттях; 0 — жодної активної участі в лабораторних заняттях; • підсумкове тестування за двома змістовими модулями (по 10 балів): 20% сумарної оцінки; максимальна кількість балів — 20; • розширена доповідь (або декілька доповідей) на лабораторних заняттях за тематикою курсу (усереднена оцінка): 20% сумарної оцінки; максимальна кількість балів — 20 відповідно до такої шкали: <ul style="list-style-type: none"> 16–20 — студент повністю володіє матеріалом; 11–15 — рівень володіння матеріалом достатній; 6–10 — рівень володіння матеріалом частковий; 1–5 — студент майже не володіє матеріалом; 0 — доповіді не було. <p>Максимальна семестрова кількість балів — 50.</p> <ul style="list-style-type: none"> • іспит: 50% сумарної оцінки; максимальна кількість балів — 50: <ul style="list-style-type: none"> два розширених завдання по 25 балів кожне відповідно до такої шкали: <ul style="list-style-type: none"> 21–25 — студент повністю володіє матеріалом; 16–20 — рівень володіння матеріалом достатній; 11–15 — рівень володіння матеріалом частковий; 1–10 — студент майже не володіє матеріалом; 0 — відповідь відсутня. <p>Додаткові бали (до 10 включно) можна отримати: написання тез, статті, участь у міжнародних, всеукраїнських та/або інших заходах або конкурсах за тематикою навчальної дисципліни.</p> <p>Підсумкова максимальна кількість балів — 100.</p> <p>Академічна доброчесність здобувачами вищої освіти передбачає самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання. Списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій чи усній роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів обману.</p>

	<p>Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків, визначених для виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.</p> <p>Література. Усю література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надано викладачами виключно в освітніх цілях без права її передавання третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали, набрані на практичних та поточному тестуванні. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях, не пов'язаних із навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.</p> <p>Жодні форми академічної недоброчесності не толеруються.</p>
<p>Питання на залік (чи питання на контрольні роботи)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хвильова функція системи тотожних частинок (бозонів, ферміони) 2. Представлення вторинного квантування. Оператори у представленні вторинного квантування. 3. Польові оператори. Комутаційні співвідношення для польових операторів. 4. Рівняння руху для польових операторів. 5. Вироджений електронний газ. Енергія виродженого електронного газу з парною взаємодією. 6. Модель Габбарда. 7. Представлення взаємодії. 8. Оператор еволюції. T-впорядкування. 9. Двочасові температурні функції Гріна. Запізнююча і випереджуюча функції. 10. Рівняння руху для функцій Гріна. 11. Представлення Лемана 12. Функції Гріна при абсолютному нулі температури. 13. Функції Гріна для ідельного Фермі-газу при абсолютному нулі температури. 14. Система з парною взаємодією. Основні правила діаграмної техніки. 15. Багаточастинкові функції Гріна. 16. Рівняння Блоха. 17. Мацубарівські функції Гріна. 18. Куперівське спарювання. Модель БКШ.
<p>Опитування</p>	<p>Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.</p>

Схема курсу «Квантова статистична механіка»

Тижні	Тема занять (перелік питань)	Форма діяльності та обсяг годин	Термін виконання
1–2	Тема 1. Вступ. Хвильова функція системи тотожних частинок. Бозони і ферміони. Представлення вторинного квантування. Література: Б1, Б2, Б3, Д1, Д2	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 10 год.	2 тижні
3–4	Тема 2. Оператори фізичних систем у представленні вторинного квантування. Польові оператори. Рівняння руху для польових операторів. Тотожність вторинного квантування та методу польових операторів. Література: Б1, Б2, Б3, Д1, Д2, Д3.	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 12 год.	2 тижні
5–6	Тема 3. Вироджений електронний газ із парною взаємодією. Енергія виродженого електронного газу, рівняння стану. Модель Габбарда. Література: Б2, Д2, Д3	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 12 год.	2 тижні
7–8	Тема 4. Представлення взаємодії. Хвильові функції та оператори у представленні взаємодії. Т-впорядкування. Оператор еволюції. Література: Б1, Б2, Б3, Д1, Д2, Д3.	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 10 год.	2 тижні
9–10	Тема 5. Двочасові температурні функції Гріна. Рівняння руху для функцій Гріна. Представлення Лемана. Функції Гріна при абсолютному нулі температури. Функції Гріна для ідеального виродженого фермі-газу. Література: Б2, Б3, Д2, Д3, Д4.	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 12 год.	2 тижні
11–12	Тема 6. Функції Гріна для фермі-системи з парною взаємодією. Основи діаграмної техніки. Багаточастинкові функції Гріна. Література: Б2, Б3, Д2, Д3, Д4.	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 12 год.	2 тижні
13–14	Тема 7. Рівняння Блоха. Мацубарівські функції Гріна. Функції Гріна для ідеальних систем. Мацубарівські частоти. Теорія збурень при ненульовій температурі. Література: Б2, Б3, Д2, Д3, Д4.	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год., самостійна робота — 10 год.	2 тижні
15–16	Тема 8. Надпровідність. Електрон-фононна взаємодія. Куперівське спарювання. Модель БКШ. Основний стан та спектр одночастинкових збуджень в моделі БКШ. Література: Б2, Б3, Д2, Д3.	Лекції — 2 год. лабораторні — 2 год. самостійна робота — 10 год.	2 тижні